

Závěrečná práce

Jedinec s poruchami autistického spektra

<i>Studijní program:</i>	DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků
<i>Studijní obor:</i>	Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd
<i>Autor práce:</i>	Kristýna Davidová, DiS.
<i>Vedoucí práce:</i>	Mgr. Alena Bjorke Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Liberec 2022

Zadání závěrečné práce

Jedinec s poruchami autistického spektra

<i>Jméno a příjmení:</i>	Kristýna Davidová, DiS.
<i>Osobní číslo:</i>	P21C00055
<i>Studijní program:</i>	DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků
<i>Studijní obor:</i>	Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl závěrečné práce: Zjistit vliv nácviků na jedince při každodenních činnostech.
Požadavky: Formulace teoretických východisek, analýza případu, příprava a zpracování pedagogické kazuistiky, formulace návrhů na opatření.
Metody: Pozorování, rozhovor.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

BOGDASHINA, O., 2003. Specifika smyslového vnímání u autismu a Aspergerova syndromu. Praha: Pasparta. ISBN 978-80-88163-06-0.
HRDLIČKA, M., KOMÁREK V., 2014. Dětský autismus. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0686-6.
ŠPORCLOVÁ, V., 2018. Autismus od A do Z. Praha: Pasparta. ISBN 978-808-816-398-5.
THOROVÁ, K., 2006. Poruchy autistického spektra. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0768-9.
WOLFDIETER, J., 2013. Porucha pozornosti s hyperaktivitou. Praha: Albatros. ISBN 978-80-266-0158-6.

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Bjorke
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce: 3. dubna 2022
Předpokládaný termín odevzdání: 15. prosince 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 13. června 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou závěrečnou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé závěrečné práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé závěrečné práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li závěrečné práce nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitou v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má závěrečná práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

1. prosince 2022

Kristýna Davidová, DiS.

Anotace

Práce pojednává o problematice autismu a o jeho projevech, je rozdělená do dvou částí, a to do části teoretické a kazuistiky. Teoretickou částí se snažím přiblížit a popsat autismus, zvláště pak Aspergerův syndrom, který má popisovaný jedinec diagnostikován. Dále pak popisují nácviky sebeobslužných dovedností, ze kterých je pro tuto práci nejdůležitější nácvik nesoucí název Thera build, který není v české republice tak známý a chtěla jsem ho touto formou čtenářům přiblížit. Kazuistika obsahuje tvrdá data, osobní a rodinnou anamnézu, která nám má cíleně společně s pozorováním a rozhovorem přiblížit život popisovaného jedince. Cílem celé této práce je zjistit vliv nácviků na jedince při každodenních činnostech.

Klíčová slova

Autismus, Aspergerův syndrom, Nácviky sociálních a sebeobslužných dovedností, Triáda autismu

Obsah

Úvod.....	7
1 Autismus	9
1.1 Triáda autismu.....	12
2 Aspergerův syndrom.....	14
2.1 Věkový aspekt.....	15
2.2 Jak vidí svět lidé s Aspergerovým syndromem.....	16
2.3 Diagnostika Aspergerova syndromu.....	16
2.4 Rozdíly v komunikaci.....	17
2.5 Opakující se chování a rutiny	18
2.6 Vysoce zaměřené zájmy	18
3 Nácviky sociálních a sebeobslužných dovedností.....	19
3.1 Pomůcky k legoterapii.....	20
3.2 Energisers – jednoduchý lego problém.....	20
3.3 Lego hry	21
3.4 Lego scénáře s minifigurkami.....	22
3.5 Váhy.....	22
3.6 Senzorické aktivity.....	22
3.6.1 Senzorická hra.....	23
3.7 Thera build krabice – Relaxační krabice	24
3.8 Sklenice se strachy a starostmi.....	25
3.9 Sebehodnotící karty.....	25
4 Kazuistika	26
4.1 Anamnéza	26
4.2 Osobní anamnéza.....	26
4.3 Rodinná anamnéza	30
4.4 Školní anamnéza.....	30
4.5 Průběh nácviku.....	31
4.6 Pozorování.....	33
4.7 Rozhovor.....	37
Závěr.....	42
Seznam použité literatury	44

Úvod

Téma jedince s poruchami autistického spektra jsem si zvolila kvůli faktu, že jsem poslední roky zaznamenávala nárůst dětí s touto poruchou a moc jsem o této problematice nevěděla a chtěla jsem se dozvědět víc. Nejdříve jsem zvolila metodu sebevzdělávání, což pro mě znamenalo čtení si různých článků pojednávajících o této problematice, koupila jsem si knihy na toto téma jako např.: Poruchy autistického spektra od Kateřiny Thorové a jiné publikace na toto téma. Také jsem shlédla několik dobře zpracovaných filmů na toto téma jako nejlépe zpracovaný zde uvedu jako příklad životopisný film Temple Grandinová, který vypráví o dívce s Aspergerovým syndromem, která vystudovala vysokou školu, jakožto jedna z prvních osob s autismem.

Díky tomuto svévolnému bádání jsem zjistila, že organizace MAS Frýdlantsko, z.,s., která u nás ve městě působí zastřešuje nácviky sociálních a sebeobslužných dovedností přesně určené pro lidi s poruchou autistického spektra a po pár týdnech jsem si zde zajistila svou odbornou praxi, která mi pomohla k tomu, abych své znalosti prohloubila a tuto problematiku více podchytila. Lektorky, které tyto nácviky provádějí mi po domluvě dovolily, abych mohla do organizace docházet i nadále bez odborné praxe a mohla tak sledovat, jaké pokroky děti dělají a jak na ně nácviky působí. Díky tomu jsem mohla být součástí týmu, pomocnou rukou lektorek a nadále se vzdělávat a hlavně informovat v principech v této náročné práci.

Ve své závěrečné práci popisuji autismus, jeho projevy a hlavně triádu autismu, která je velmi důležitá a je třeba ji znát kvůli práci s těmito lidmi a vede k náhledu na tuto problematiku. Také v práci zmiňuji senzorickou senzibilizaci, které nesmí být opomíjena pro práci s těmito lidmi. Je důležité pochopit, jak se tito lidé projevují vůči světlu a různým zvukovým vjemům,

kteřé jim mohou ubliřovat, ačkoli pro člověka bez poruchy mohou být takřka neviditelné a neslyřitelné.

Cílem představení poruch autistického spektra v této práci je, seznámit čtenáře s problematikou autismu a nastínit projevy chování jedince s touto poruchou.

V kazuistice uvádím tvrdá data o pozorovaném jedinci, jeho vývoj a projevy chování které má. Dále pak rozvádím nácviky, na které pozorovaný jedinec dochází, co na nich dělá a jak na něj působí. Cílem této části je seznámit čtenáře se sebeobslužnými nácviky a jak na něj tyto nácviky působí.

V příloze uvádím krátký rozhovor, který mi poskytla matka pozorovaného jedince a ze kterého vycházím v kazuistice, která pozorovaného představuje a charakterizuje.

Cílem celé této práce je zjistit vliv nácviků na jedince při každodenních činnostech.

1 Autismus

Švýcarský psychiatr Eugen Bleuler poprvé zavedl termín autismus v roce 1911. Tím popsal základní příznak schizofrenie, která byla podle toho označována jako dětská schizofrenie. Až do 70. let 20. století byly autismus a schizofrenie považovány za dvě poruchy stejné povahy. Dnes však víme, že oba klinické obrazy je třeba od sebe jasně odlišit. (Thorová, 2016)

Poprvé popsal autistickou poruchu jako takovou v roce 1943 rakousko-americký dětský psychiatr Leo Kanner. Jeho výroky nejprve vyvolaly mezi obyvateli zmatek, protože do té doby to bylo považováno za ústup do fantazijního světa schizofrenních lidí. Nyní se však ukázalo, že autistické děti nebo dokonce dospělí se aktivně nestahují do světa fantazie, ale primárně nejsou schopni rozvíjet sociální kontakty již od narození. S pomocí rakouského pediatra Hanse Aspergera, který nezávisle na Kannerovi objevil autistické a abnormální chování u adolescentů, se toto tvrzení i předchozí výzkumy potvrdily. Na rozdíl od schizofrenie se sociálnímu kontaktu s vnějším světem zcela vyhýbá. Ne všechny podněty působící na dítě jsou na jedné straně brány v potaz nebo jsou na druhé straně ignorovány. Dochází k poruše afektivního kontaktu, která vykolejí emocionální, mentální a duchovní svět. Podle popisu rodičů je to pak jako by děti žily v ulitě, jako by byly šťastné, když jsou samy, jako by se chovaly zhypnotizovaně nebo nevnímaly své okolí. (Thorová, 2016)

Jedním ze základních způsobů chování je izolace, která je spojena s extrémní kontaktní poruchou. V důsledku toho je třeba navazování vztahů s jinými lidmi, včetně vlastních rodičů, považováno za velmi těžké. Rodičovský svazek je tedy silně narušen. Děti se vyhýbají očnímu kontaktu a nereagují jako jiné děti úsměvem. Pozornost dětí se tedy více obrací k faktickému prostředí, které je pro ostatní jedince obtížně srozumitelné,

zejména pro rodiče a blízké příbuzné, hlavně, pokud jde o kooperativní hraní. Pokud se tento vývojový krok neuskuteční, bude to mít za následek narušení vývoje osobnosti samotného dítěte.

Autistické děti velmi lpí na návycích, prožívají úzkost a paniku, když v jejich prostředí nastanou změny, ať už menší nebo větší.

V oblasti jazykových problémů má polovina dětí opožděný jazykový vývoj. Vymýšlejí si nová slova nebo se zde může vyskytnout echolalie, při které se slova a věty opakují, avšak bez porozumění. Další abnormalitou je mluvení ve třetí osobě. Například na otázky jako „Jak se máš?“, odpovídá dítě „Je v pořádku“.

Kromě autoagresivity, která popisuje zranění a agresivitu vůči vlastnímu egu, patří mezi nutkavé jevy nedostatek strachu ze skutečného nebezpečí. Tam, kde normálně vyvíjející se děti poznají nebezpečí horké varné desky, autistické děti si nebezpečí popálení neuvědomí ani po opakovaných a nashromážděných zkušenostech. (Hrdlička, Komárek, 2014)

Můžeme tedy říci, že v průběhu vývoje dochází k posunu symptomů. Mimo jiné se mohou objevit záchvaty úzkosti, tzv. psychomotorický neklid nebo poruchy spánku. Příznaky se však mohou posunout i opačným směrem. Není neobvyklé, že se například snižuje frekvence sklonu dotýkat se předmětů a lidí.

Etiologie a patogeneze takto označených klinických obrazů říká, že zpravidla neexistuje žádný důkaz, že normální vývoj pokračuje i po třetím roce života. Klíčovými příznaky jsou relativní nedostatky kreativity v myšlenkovém procesu, emoční reakce na verbální i neverbální přístupy, poruchy spánku a příjmu potravy a depresivní reakce a omezení kvality života. (Thorová, 2016)

Poruchy autistického spektra tvoří určitou skupinu, jejíž symptomy jsou obsaženy v mnoha odborných literárních publikacích. Spektrum vyjadřuje skupinu či svazek specifických odchylek ve vývoji, které se vyskytují u množiny jedinců s poruchami autistického spektra v různé intenzitě a míře, nejspíš, mají i různou příčinu a podílí se na celkovém fungování člověka v jeho životě. (Šporclová, 2018)

Autismus je celoživotní vývojové postižení, které ovlivňuje to, jak člověk komunikuje s ostatními lidmi, jak se k nim vztahuje a jak prožívá svět kolem sebe. Jedinec diagnostikovaný poruchami autistického spektra je oproti lidem bez této diagnózy dosti znevýhodněn, sociální dovednosti a schopnosti tu jsou vývojově opožděné. To však ale neznamená, že jedinec s těmito poruchami musí mít sníženou kvalitu života. Pervazivní vývojové vady, jsou tzv. vše pronikající, a to hlavně v oblasti sociálně-dovednostní. U jedinců s těmito poruchami jsou hlavně zasaženy sociální vztahy a jejich utváření, komunikační schopnosti a toto vše se pak po sléze promítá v jejich životech. Mezi těmito lidmi jsou i jedinci, kteří jsou handicapovaní či nemluví. Vše je tu silně individuální a neexistuje jednotná pomoc či manuál na to, abychom zjistili, jak tito lidé budou reagovat, fungovat v životě, nebo jak se uplatní na trhu práce v dospělosti. Všichni lidé mají své individuální potřeby a u jedinců s poruchami tomu není jinak. Poruchy autistického spektra se diagnostikují pouze na základně projevu jejich chování, stupeň závažnosti a míra podpory je tu odlišná a liší se, hlavně kvůli variabilitě symptomů. (Wolfdieter, 2013)

Autisté vidí, slyší a cítí svět jinak než lidé kolem nich, a přestože existují společné oblasti

obtíží, výzvy jsou pro každého jedince jiné. (Sládečková, Sobotková, 2014)

Nevíme přesně co způsobuje autismus, ale příčin může být několik, včetně vývoje mozku a genetických faktorů. Mozky autistických jedinců mají

tendenci růst rychleji, než je v raném dětství průměr, a to zejména během prvních tří let. Nevíme, proč k tomuto rychlému růstu dochází. Znamená to ale, že u autistických dětí spolu části mozku komunikují netypickým způsobem. Důkazy silně nasvědčují na genetický základ autismu, ale je nepravděpodobné, že jeden konkrétní gen zodpovídá za autismus. Je pravděpodobnější, že se spojí několik genů a působí společně. (Hrdlička, Komárek, 2014)

1.1 Triáda autismu

Existují základní rysy, které se v různé míře vyskytují u většiny autistů a jsou pro tuto poruchu typické. Nalezeme zde přetrvávající potíže se sociální komunikací, interakcí a mezilidských vztahů, také je zde rigidní opakující se chování, odpor ke změnám a velmi zúžené zájmy. Tyto základní symptomy autismu přetrvávají po celý život jedince, ale budou se lišit v závažnosti podle různých faktorů, včetně věku, přítomnosti poruchy učení nebo jiných komorbidních stavů. (Thorová, 2016)

Autismus prožívají jednotlivci odlišně, ale existují tři oblasti obtíží, které se běžně používají k popisu stavu, také se používají v kritériích při diagnostice autismu. Ty jsou známé jako triáda autismu. Zatímco lidé mohou pociťovat různé stupně postižení pro každou část triády, lidé s autismem zažívají následující:

- Potíže se sociální interakcí – je těžké porozumět, komunikovat a rozpoznat, jak se ostatní lidé cítí.
- Potíže se sociální komunikací – boj s verbálním a neverbálním jazykem.
- Potíže se sociální představivostí – je těžké si představit, co si ostatní myslí, nebo alternativy k jejich vlastním rutinám. (Bogdashina, 2017)

Výsledkem je, že lidé s autismem obvykle bojují s pravidly společenské angažovanosti, jako je pocit, kdy mají mluvit, kdy se smát a kdy vcítit. Zatímco mnoho lidí s autismem má dobré jazykové znalosti, jiní budou mluvit málo nebo vůbec, i když to neznamena, že nemohou komunikovat jinými způsoby. Autisté obvykle preferují jednoduchou a jasnou komunikaci.

Mnoho autistů má také následující:

- Senzorická citlivost – nadměrná nebo nedostatečná citlivost na věci, jako je světlo nebo zvuk.
- Problémy s motorikou nebo rovnováhou.
- Potřeba struktury – vnucování vlastních rutin, aby pomohli pochopit svět a zmírnili úzkost, takové rutiny se někdy mohou stát obsedantním chováním a rituály.
- Úzké zájmy – velmi blízký zájem o určité téma nebo zábavu.
- Zaměření na detail – to je také velmi silná stránka, která může umožnit vysokou úroveň úspěchu v určitých oblastech. Může však také bránit chápání tzv. většího obrazu ve vztazích a kontextech.
- Mírné potíže v jedné oblasti triády a vážné potíže v jiné.
- Dovednosti a potřeby, které se mění ze dne na den a z okamžiku na okamžik.
- Naučené strategie, které maskují jejich obtíže, nebo pečovatelé, kteří pomáhají zprostředkovat obtíže tak dobře, že profesionálovi, který je posuzuje, nejsou zpočátku patrné. (Hrdlička, Komárek, 2014)

Kromě rozdílů ve smyslovém zpracování a motorickém plánování se děti liší v základním zvládnutí základů vztahování, komunikace a myšlení. Některé děti s autistickou poruchou dokážou navazovat vztahy a zapojit se do obousměrné komunikace, zatímco jiné se zdají být velmi sebestředné a bezcílné. Některé děti se mohou soustředit, navštěvovat a zapojovat se do ostatních, ale do toku komunikace tam a zpět se mohou zapojit pouze

omezeným způsobem, je pro ně obtížné používat jazyk smysluplně nebo spojovat myšlenky dohromady pro logické a reflektivní myšlení. Jiné děti vykazují určité zvládnutí základů a schopnost zapojit se do složitější komunikace, stejně jako schopnost vytvářet nápady a logicky je používat, ale jsou velmi omezené ve schopnosti aplikovat tyto schopnosti na širokou škálu situací. (Thorová, 2016)

Je důležité poznamenat, že postižení v oblasti sociální představitosti neznamená, že lidem s autismem chybí představitost a tvůrčí talent. Spektrální povaha stavu a výstřednost potřeb některých lidí znamenají, že je nutné, aby poskytovatelé služeb a praktici příliš nezobecňovali. To také činí poskytování služeb skupinám lidí s autismem výzvou. (Šporclová, 2018)

2 Aspergerův syndrom

Termín pochází ze studie rakouského pediatra Hanse Aspergera z roku 1944. Mnoho lidí, kteří odpovídají profilu Aspergerova syndromu, je nyní místo toho diagnostikováno s poruchou autistického spektra. Každý člověk je jiný a je na každém, jak se rozhodne identifikovat. Někteří lidé s diagnózou Aspergerova syndromu se mohou rozhodnout tento termín nadále používat, zatímco jiní se mohou raději označovat jako autisté nebo jako jedinci s poruchami autistického spektra. Autismus je spektrální stav. Všichni autisté sdílejí určité potíže, ale být autistou je ovlivní různými způsoby. Někteří lidé s Aspergerovým syndromem vidí, slyší a cítí svět jinak než ostatní lidé. Pokud mají lidé Aspergerův syndrom, mají ho na celý život – není to nemoc a nedá se vyléčit. Lidé mají často pocit, že Aspergerův syndrom je základním aspektem jejich identity. (Thorová, 2016)

Lidé s Aspergerovým syndromem nemají poruchy učení, které má mnoho autistů, ale mohou mít specifické problémy s učením. Mohou mít méně problémů s řečí, ale stále mohou mít potíže s porozuměním a zpracováním jazyka. Se správným druhem podpory lze všem autistům pomoci žít plnohodnotnější život podle vlastního výběru. Asperger je definován jako neurobiologická porucha, která způsobuje zjevné nedostatky v sociálních dovednostech, jako jsou potíže s komunikací a změnou rutiny. Definici a charakteristiku tohoto syndromu bychom mohli brát jako sociální nedostatek, omezený zájem, povinné chování bez problémů s verbální komunikací. Přestože je Aspergerova porucha považována za vysoce funkční autistickou poruchu, stále existují některé důležité rozdíly jako je normální inteligence a téměř normální jazykový vývoj u dětí s Aspergerovým syndromem. Aspergerovu syndromu a autismu není možné nijak zabránit ani jej léčit. Nedávná zjištění však naznačují, že včasná diagnostika a intervence by výrazně zlepšili léčebný proces a mohou přímo ovlivňovat kvalitu jejich života. V tomhle ohledu je tedy jasné, že Aspergerův syndrom musí být vyšetřován samostatně s konkrétními intervencemi. (Gillbert, Peeters, 2008)

2.1 Věkový aspekt

Jedním z hlavních problémů v diagnostice u Aspergerova syndromu je pozdní výskyt některých atypických behaviorálních a kognitivních změn, jako je narušení sociální komunikace nebo alterace nástupu puberty. Tyto skutečnosti by měly být zohledněny při navrhování kompenzačního učení nebo intervenční metody, aby bylo u dětí nebo dospívajících účinnější. (Sládečková, Sobotková, 2014)

2.2 Jak vidí svět lidé s Aspergerovým syndromem

Někteří lidé s tímto syndromem říkají, že svět je ohromující, a to jim může způsobit značnou úzkost. Obtížnější může být zejména porozumění druhým lidem, vztah k nim a účast na každodenním rodinném, školním, pracovním a společenském životě. Zdá se, že ostatní lidé intuitivně vědí, jak spolu komunikovat a interagovat, ale mohou mít také potíže s budováním vztahu. Lidé s tímto syndromem se mohou divit, proč jsou tzv. jiní a cítí, že jejich sociální rozdíly znamenají, že jim lidé nerozumí. Autisté často nevypadají jako handicapovaní. Někteří rodiče autistických dětí říkají, že si jiní lidé jednoduše myslí, že je jejich dítě zlobivé, zatímco dospělí mohou zjistit, že jsou nepochopení. (Thorová, 2016)

2.3 Diagnostika Aspergerova syndromu

Charakteristiky Aspergerova syndromu se rozlišuje od jedné osoby k druhé, ačkoliv existují některé klíčové rysy, které sdílejí a ty jsou:

- Přetrvávající potíže nebo rozdíly v sociální komunikaci a sociální interakci.
- Omezené a opakující se vzorce chování, činností nebo zájmů od raného dětství do té míry, že mají negativní dopad na každodenní život.

Diagnostický proces obvykle zahrnuje multidisciplinární diagnostický tým – často zahrnující logopeda, pediatra, psychiatra nebo psychologa. Vzhledem k tomu, že se Aspergerův syndrom velmi liší od člověka k člověku, stanovení diagnózy může být obtížné. U dětí je často diagnostikován později než autismus a někdy nemusí být příznaky rozpoznány a diagnostikovány včas, ale až v dospělosti. (Bogdashina, 2017)

2.4 Rozdíly v komunikaci

Autisté, včetně těch s Aspergerovým syndromem, často komunikují odlišně. Mohou mít potíže s interpretací verbálního a neverbálního jazyka, jako jsou gesta nebo tón hlasu, nebo jim může chvíli trvat, než něco pochopí. Někteří autisté rozumí jazyku velmi doslovně a myslí si, že lidé vždy myslí přesně to, co říkají. Může být obtížné použít nebo pochopit:

- Výrazy obličeje.
- Tón hlasu.
- Vtipy a sarkasmus.
- Vágní nebo abstraktní pojmy.

Tyto vlastnosti se mohou projevovat různými způsoby. Například někdo s Aspergerovým syndromem může být sám o sobě velmi vtipný, nebo sarkastický, ale sarkasmus nemusí vždy zachytit. (Šporclová, 2018)

Lidé s Aspergerovým syndromem mají obvykle dobré jazykové znalosti, ale přesto může být pro ně těžké porozumět očekáváním ostatních v rámci konverzace, možná opakovat to, co druhá osoba právě řekla (echolálie) nebo dlouze mluvit o svých vlastních zájmech. Lidé s tímto syndromem mají často potíže s tzv. čtením druhých lidí – rozpoznáváním nebo pochopením pocitů a záměrů druhých osob – a vyjadřováním vlastních emocí. To jim může velmi ztížit orientaci v sociálním světě.

Lidé s Aspergerovým syndromem mohou:

- Se zdát být necitliví, i když to nemají v úmyslu.
- Vyhledávat čas o samotě, když jsou přetížení jinými lidmi.
- Nehledat útěchu u jiných lidí.
- Chovat podivně nebo způsobem, který je považován za společensky nevhodný.

To neznamená, že autistům (včetně těch s Aspergerovým syndromem) chybí empatie nebo schopnost cítit emoce. V mnoha případech mohou být empatičtější nebo emocionálně uvědomělejší než lidé bez autismu. Mohou mít problém vyjádřit své pocity konvenčním nebo společensky vhodným způsobem.

Z těchto důvodů může být pro některé autisty těžké navazovat přátelství. Někteří mohou chtít komunikovat s jinými lidmi a spřátelit se, ale nemusí si být jistí, jak na to. Někteří lidé s Aspergerovým syndromem se mohou zdát mnohem sociálně sebevědomější nebo zběhlejší, než ve skutečnosti jsou. (Gillbert, Peeters, 2008)

Mnoho dospělých autistů rozvíjí tradičnější dovednosti napodobováním ostatních kolem sebe nebo přípravou toho, co řeknou před událostí, jako by se učili scénář. To může být efektivní, ale vyčerpávající. (Bogdashina, 2017)

2.5 Opakující se chování a rutiny

Svět se lidem s Aspergerovým syndromem může zdát velmi nepředvídatelný a matoucí, proto raději dávají přednost rutině, aby věděli, co se bude každý den dít. Mohou chtít cestovat vždy stejnou cestou do školy i ze školy či do práce nebo jíst k snídani úplně to stejné jídlo každý den.

Důležité může být i používání pravidel. Pro někoho může být obtížné zaujmout k něčemu jiný přístup, jakmile se naučí způsobu, jak to udělat. Nemusí jim být příjemná myšlenka na změnu, ale mohou se s tím lépe vyrovnat, pokud se na změny mohou připravit předem. (Thorová, 2016)

2.6 Vysoce zaměřené zájmy

Mnoho lidí s Aspergerovým syndromem má intenzivní a vysoce zaměřené zájmy, často od poměrně mladého věku. Ty se mohou v průběhu času měnit

nebo být celoživotní a mohou být čímkoliv od umění nebo hudby až po vlaky nebo počítače. (Bogdashina, 2017)

Zájem může být někdy neobvyklý. Mnozí směřují svůj zájem do studia, placené práce, dobrovolnictví nebo jiné, pro ně smysluplné kariéry nebo zaměstnání. Lidé s Aspergerovým syndromem často říkají, že sledování těchto zájmů je zásadní pro jejich pohodu a štěstí. (Šporclová, 2018)

3 Návčky sociálních a sebeobslužných dovedností

Jedna z hlavních charakteristik autismu jsou potíže se sociálními interakcemi a sociální komunikací. Trénink sociálních dovedností je behaviorální terapeutická intervence založená na důkazech, která mohou pomoci naučit sociální dovednosti a vytvořit tak lepší porozumění sociálním interakcím, což může zlepšit kvalitu života lidem s autismem a také lidem v jejich okolí.

Návčky sociálních dovedností jsou jedny z nejvíce aplikovaných zásahů, které pomáhají zvládat sociální problémy u lidí diagnostikovaných poruchou autistického spektra. Kromě toho, že je součástí terapeutické intervence, může být také poskytován ve skupinovém prostředí pod vedením vyškoleného odborníka. (Thorová, 2016)

Lidé s autismem pravidelně zažívají sociální a komunikační potíže a tyto návčky mohou pomoci. Návčky mohou pomoci naučit člověka nezbytným dovednostem, aby se mohl začlenit mezi své vrstevníky, členy rodiny, ve škole, ale třeba i na pracovišti. Může dítěti pomoc pochopit, jak utvářet vztahy a hrát si s ostatními dětmi, a také je naučit vhodnému chování pro různé situace. Dospělí mohou z těchto tréninků těžit při výuce, získat dovednosti potřebné pro

budoucí pracoviště a pro své řízení vztahů. Tyto tréninky a nácviky používají různé metody, které jim pomáhají učit se sociálním dovednostem na základě věku a potřeb osoby, která je přijímá.

3.1 Pomůcky k legoterapii

- Minifigurky emotikonů.
- Vybrat barvu, nebo typ lega dle pocitů.
- 5 minutovou stavbu vyjadřující pocity.
- Komín (3-10 kostek) kostky signalizující, jak se žák cítí, také se v kostkách můžou projevit i lektoři.
 - Semafor.
 - Barometr.

3.2 Energisers – jednoduchý lego problém

- Čínské hůlky – přemístování malé hromádky lego kostek z jedné misky do druhé pomocí hůlek.
 - Symetrie – žáci i lektor mají destičku, na ní vytvoří uprostřed vertikálně vzor, poté si destičku vymění a postaví podle vzoru druhou polovinu.
 - Drop Zone – sestavíme z 10 kostek lega svoji stavbu tak, aby se nerozbila.
 - Stavba geometrických útvarů – 2D a 3D.
 - Stavba minifigurky.
 - Truck topple – na dvě kolečka se postaví destička, auto se posílá mezi žáky a lektorem a na destičku se přidá kostka velikosti 2X4 v jakémkoliv směru, kdo auto převrátí, prohrál.

- Zavařovací sklenice se neplní kostkami a lektor se zeptá žáků, kolik kostiček si myslí, že je uvnitř. Na sklenici si mohou žáci sáhnout, otáčet ji, ale víko musí zůstat zavřené.
- Nahodilé tvoření – do misky se vloží kostky a lektor vyzve žáky, aby z daných kostek něco postavili.
- Identický pytlík – do dvou pytlíků vloží lektor stejné lego kostky, žák sedí k lektorovi zády, oba během 5 minut staví vlastní stavbu, poté stavby porovnají.
 - Karty s výběrem.
 - Lego hra – rozvoj sociálních dovedností, střídání se, oční kontakt, tolerance, kompromis.
 - Stavba modelu, budování a naladění vztahu.
 - Upozornění na ukončení aktivity předem, přesýpací hodiny, úklid nepoužitého lega, možnost vystavení modelu nebo lépe jeho vyfocení – lze vytisknout a udělat nástěnku.
- Znovuvyhodnocení stresu – očekávání pozitivní změny, můžeme k tomu opět zvolit emotikony.

3.3 Lego hry

- Žák vytvoří něco jako člověče nezlob se, vytvoří jednoduchá pravidla, ozdobí obrázky z lega a zalaminuje.
 - Žák hledá poklad podle instrukcí.
 - Bludiště.
 - Zvířata, stavby, rekreace, transport, věci, které létají, jídlo, předměty, struktury mostů apod., oslavy v roce jako jsou Vánoce, Velikonoce, Halloween, apod.
- Tématický vzor jako je: vesmír, poušť, piráti, roboti, pod vodou, království pohádek, farma, město super hrdiny, na severním pólu.

- Výtvarně zaměřené aktivity jako jsou: mozaiky, stavby podle barevných vzorů, rámeček na fotku, kelímek na pastelky, šperky, ozdoby na Vánoce.

- Lego nápady na pečení a aktivity s jídlem.
- Kreativní techniky jako například postavit své jméno, postavit sebe a svoji rodinu, postavit si svůj ochranný štít, bezpečné místo. (Thomsen, 2018)

3.4 Lego scénáře s minifigurkami

Tato verze nácviku může být natáčena, abychom pak mohli být schopní sebereflexe a vidět znovu, jak žák reaguje. Minifigurky mohou mít bubliny s textem. Mohou se vytisknout (foto) a může do nich žáci psát, co minifigurka říká. Bublíny se dají přidělat k figurce odděláním hlavy, vložením bubliny a znovu přiděláním hlavy figurky.

3.5 Váhy

Vhodné pro starší žáky, na jednotlivé kostky lepí názvy toho, co je stresuje, zlobí atd. Používá se LEGO stavba podobající se váhám. Dítě na jednu stranu dává kostky toho, co je špatně a na druhou stranu vah přemýšlí, co by mu mohlo pomoci.

3.6 Senzorické aktivity

- Přejíždění prsty přes menší komponenty – 1X1 nebo 1X2 – větší senzorickou proměnlivost, aby nehrozilo zranění.
- Krabice s legem – žáci strkají ruce do krabice a objevuje senzoricky, mačká kostky – seberegulace.

- Různé nádoby a krabičky pro sběr a hru – žáci mohou třídit dle svých kritérií.
- Upouštění kostek zpět do krabice nebo tašky – rytmický pohyb a kontrola nad rychlostí mohou žáky uklidňovat.
- Hledání ztracené kostky nebo součástky – pozor na zvyšující se frustraci, pokud se žákům nepovede součástku najít, můžeme pomoci.
- Rozdělování nebo třídění kostek – barva, velikost, textura nebo téma.
- Senzorická stavba – lego kostky vložíme do velkého tácu a použijeme různé bagry popelářských aut apod., k přemístění kostek. Lze použít také sensorický písek, korálky, kamínky, ne však u dětí, který strkají malé věci do úst, hrozilo by totiž nebezpečí.
- Hledání minifigurek – části minifigurek vloží lektor do krabice a zamíchá, například se skartovaným papírem, pěnou apod. Žák musí najít co nejvíce figurek.
- Gel na vlasy vloží lektor do pytlíku na zip s kostkami 1x1 a vytlačíme vzduch. Žáci jezdí po pytlíku a snaží se seskupit kostky uvnitř, jak chtějí.

3.6.1 Senzorická hra

- Co je hladké.
- Co chrastí.
- Co je z jedné barvy.
- Co má dva odstíny jedné barvy.
- Na čem může sedět minifigurka.
- Co je větší než žákova bota.
- Co má čtyři nohy.
- Co je kulaté.
- Co je špičaté.
- Pod čím se minifigurka může schovat.

- Co je delší než žákův palec.
- Co se ti vejde do dlaně.
- Do čeho můžu vhodit míček.
- Co obsahuje všechny barvy duhy.
- Co má stejně velké strany.

Pozor:

- Nenutit dítě k tomu, aby něco postavilo.
- Vždy je potřeba najít něco pozitivního o stavbě.

3.7 Thera build krabice – Relaxační krabice

Tato metoda je vhodná při nežádoucích projevech chování žáka, je možné, že žák nebude mít dobrou náladu a nebude se chtít příliš do nácviků angažovat.

Ideální je, když má každý žák svou krabici třeba od bot s materiály, které jsou personalizované. Společně je můžeme namalovat a ozdobit. Obsah by měl pomoci uvolnit napětí a umožnit dítěti seberegulaci.

Obsah:

- Skládačky, omalovánky, bublifuk, větrník, kaleidoskop, hrkačka, knihu nebo časopis o legu, pastelky a voskovky, sklenice s malými kostičkami lega na hrkání, antistresový míček nebo modelínu, káču, puzzle, křížovky, karty apod.

Když se žák začne zklidňovat, lektor ho zkouší vhodnými prostředky získat zpět a odvézt jeho pozornost například pokládáním otázek, které žáka zajímají.

Dotazník s otázkami ohledně vlastního sebehodnocení by se měl provést na první a poslední lekci, ale pro tyto žáky není vhodný. Typy otázek jsou velmi komplikované.

3.8 Sklenice se strachy a starostmi

Lektor dá žákovi hromádku rozdílně velkých kostek. Velké kostky představují velké starosti a malé kostky malé starosti. Pokud žák nezačne mluvit samostatně, může ho lektor otázkami navádět. Např.: „Zamysli se nad tím, co tě trápí ve škole, doma apod.“ Jakmile je dítě vloží do sklenice, krátce o problému něco řekne.

3.9 Sebehodnotící karty

Slouží ke zvýšení sebevědomí. Lektor povzbudí žáka, aby o sobě napsal, nebo řekl jeden až tři pozitivní hodnocení, které pak lektor zalaminuje. Žáci je pak mohou mít v penálu, knize nebo kapse.

4 Kazuistika

Jedná se o podrobný výzkum určitého aspektu, který popisuje a zkoumá různé příčiny, faktory, determinanty, zkušenosti či procesy u jedné osoby. Pozornost se věnuje např. minulosti, mapování životní situace jedince, zabývá se jeho postoji, chováním a klade důraz na jeho aktuální stav. Může jít také o zachycení uzlových životních bodů. Zkoumají se různé příčiny, které mají nebo mohou mít na současný stav vliv. Jde tedy o detailní studii jednoho nebo několika málo případů, kde sbíráme větší množství dat, kde jde o zachycení složitosti konkrétního případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. (Hendl, 2017)

4.1 Anamnéza

Pohlaví: Chlapec.

Věk: 11.

Třída: 4. ročník ZŠ.

Diagnóza: Aspergerův syndrom a sémanticko-pragmatická porucha řeči.

4.2 Osobní anamnéza

Matyáš měl závažná prenatální a perinatální rizika, která způsobila předčasný porod, opožděný vývoj řeči a nerovnoměrný vývoj. Ve 2,5 letech pozorované vývojové odlišnosti. Na popud rodičů návštěva APLE (dnes NAUTIS). Ve 3 letech stanovena diagnóza. Dále byl vyšetřen v pedagogicko-psychologické poradně, ve speciálním pedagogickém centru a navštívil klinického psychologa.

Emoční projevy u chlapce byly velmi klidné a tiché v období do jednoho roku. Poté nastaly nadměrné afekty, agresivní projevy v afektu a časté vztekání

se. Neumí a neprojevuje strach v nebezpečných situacích. Má tendence k různým blokům, k opozici a vztekání se. Na bolest většinou reaguje nevyzpytatelně. Má vysoký, nebo naopak nízký práh bolesti, to totiž záleží na jeho náladě, ta se však velmi často a bezdůvodně mění. Také má tendenci k sebepoškozování a sebezraňování (štípání, kousání, tlučení hlavou, bouchání sebe sama. Chlapec se také dost často projevuje úzkostně a nervózně.

Problémy související se sebeobsluhou:

U chlapce je výrazná nechuť ke stříhání nehtů, nechce se mu do samostatné přípravy jídla a oblékání. Má dlouhodobé problémy s jídlem a pitím, protože jí jen určité druhy potravin. Nedává najevo, že by chtěl pochovat, obejmout nebo pohladit. V raném věku nereagoval na sociální hříčky, vyhýbá se očnímu kontaktu a dívá se tzv. skrz, někdy nekomunikuje pohledem vůbec. Nevyhledává mazlení a preferuje spíše neobvyklejší aktivity společně s nezájmem o soutěživé hry. Chlapec ve své hře vůbec nenapodobuje dospělé a matčinu ruku občas využívá jako nástroj ke komunikaci. Vyznačuje se výrazným negativismem, odmítá činnosti, které mu jsou nabízeny a je velmi obtížné přimět ho k nějaké spolupráci. Vůči okolí občas jeví jasné známky agresivního chování, několikrát došlo k potyčce, když byl spolužáky napomínán.

Preference ve hře, v adaptivním chování:

Chlapec je fascinován pohybem – hlavně tekoucí vodou, padajícími předměty, listováním v knize, třepáním klíči, papíry, hračkami, igelitovými sáčky, otevíráním a zavíráním dveří. Má zájem o přesypání drobných předmětů a pohazováním věcmi. Nehraje si správně s drobnými hračkami, rozhazuje je a demontuje. Jeví velký zájem o techniku, logiku a má v oblibě encyklopedie.

Nejeví zájem o hračky znázorňující postavičky, zvířata, plyšáky, figurky a podobné věci, nemá je rád. V televizním programu ho zajímají pouze reklamy. Rád staví předměty do řad, nebo je třídí dle určitého klíče a někdy z nich vytváří určité ornamenty. Velmi rychle se přimkne k jedné nebo dvěma hračkám.

Zvláštnosti v kognici a pozornosti:

Chlapec má problém zaměřit pozornost na věci, na které se ho snaží rodiče nebo pedagogové v okolí upozornit, obzvláště pokud jsou vzdálenější. Má zvláštní schopnost pro čísla, řazení a věci tomu podobné. Chlapec oplývá skvělou pamětí na události z historie a je silně perfekcionista. Velmi špatně snáší změny v programu. Nechce dělat věci u kterých si není jistý, zda je zvládne bezpečně sám. Je velmi nesoustředěný, roztěkaný, nevydrží delší dobu sedět či pracovat.

Komunikační zvláštnosti:

Chlapec skoro do věku tří let nemluvil, teď si rád povídá o technických věcech a o věcech, které má v oblibě. Rád vede dialogy na téma, které preferuje. Jeho řeč je často nepřiměřená situaci, ve které se právě nachází. Řeč se týká hlavně událostí z minula, např. úryvků písniček, různých příběhů a dialogů z pohádek. V řeči působí dost mechanicky a formálně, vyjadřuje se nápadně přesnými výrazy nebo větami, které používají dospělí jedinci. Dříve ke komunikaci vůbec nevyužíval gestikulaci.

Zvláštní aktivity:

Chlapec má velkou oblibu ve skákání a stereotypních pohybech jako jsou: kývání v sedě, přežvykování nejdých drobných věcí (kostka ledu), okusování spodního vnitřního rtu a hyperaktivita.

Chlapec má ve verbální části lehce podprůměrnou všeobecnou informovanost a přehled. Má dobré pojmově logické myšlení. Slovní zásoba a vyjadřování odpovídá chlapcovu věku. Oplývá nadprůměrným početním výkonem, má dobrou schopnost organizovat a počítat čísla, je při tom velmi rychlý a bezchybný. U porozumění jednotlivých situací však chlapec odpovídá věku sedmiletého dítěte. Má bezprostřední krátkodobou paměť a trochu lepší vhled do sekvencí sociálních situací, prezentovaných jako obrázkové seriály a velkou všímavost na detaily.

Je sledován od července 2014, byla zde závažná perinatální a prenatální rizika, která způsobila předčasný porod – vážná nemoc matky. Po odkladu nástupu do školy, je vyučován za pomoci asistentky pedagoga, učí se dobře, má ale obtíže s chováním, je nadměrně verbálně produktivní, je nutno mu strukturovat činnosti a vést pozornost, nedokáže regulovat emoce, zejména tehdy, pokud není vyhověno jeho požadavku. Vyhovuje mu struktura, vizualizace a řád, po absenci nebo prázdninách se obtížně adaptuje. Trvá zde porucha regulace sensorického zpracování – přecitlivělý je zejména na zvuky a doteky. Při dyskomfortu doma útočí na své sourozence, reaguje afektivně na nutnost se přizpůsobit provozním úkonům jako je koupání a oblékání, v jarních a letních měsících je méně podrážděný, s koncem léta se jeho nálada začíná zhoršovat. Uklidňuje ho kreslení. V plánu jsou komunikační a sociální nácviky v MaSiF, z.s.

Během nácviků se bez větších obtíží adaptuje na situaci i řízené aktivity, spolupracuje s velmi dobrou motivovaností – úkoly jsou pro něj atraktivní, i přesto, že na některé (grafomotorické) musí vynaložit větší úsilí. Je verbálně

přiměřeně iniciativní – ve škole příliš nerespektuje komunikačního partnera, v řeči dále dominuje sémanticko-pragmatický deficit, na lepší expresi, než verbální recepci upozorňuje i paní učitelka ve škole – chlapec používá řeč více k informačním než komunikačním účelům, pokud se ptá, zajímají ho spíše oblíbená specifická témata jako jsou např. hasiči nebo počítačové hry.

4.3 Rodinná anamnéza

Matka: Vysokoškolsky vzdělaná.

Otec: Gymnázium ukončené maturitní zkouškou.

Bratr: 7 let, diagnostikován ADHD.

Bratr: 6 let, navštěvuje běžnou základní školu, doposud žádná diagnóza.

V rodině se nevyskytuje žádná obdobná diagnóza. Úplná rodina s podnětným prostředím.

4.4 Školní anamnéza

V mateřské škole byl přiřazen asistent pedagoga, posléze nastoupil do přípravné třídy pro budoucí školáky – kde získal špatnou zkušenost s třídní učitelkou (bez asistentky by nebyl schopen výuky ve třídě). Speciálně pedagogické centrum doporučilo běžnou základní školu s asistentem pedagoga. V 1. třídě byla přidělena nová asistentka, kterou měl do konce 2. třídy a nyní již přes dva roky spolupracuje s novou asistentkou pedagoga. Při výuce jsou značné obtíže na podkladě oslabení pozornosti a exekutivy, oslabení verbálně-dyskalkulické (porozumění zadaným slovním úlohám) a také obtíže dyspraktické společně s dysortografickou neobratností.

4.5 Průběh nácviku

Nácviky probíhaly formou činností, které jsou popsány v teoretické části v kapitole Nácviky sociálních a sebeobslužných dovedností.

Pro účely této práce nebudou použita pravá jména a chlapce, kterého popisují v kazuistice pojmenovávám Matyáš. Matyáš má od června roku 2022 diagnostikován Aspergerův syndrom společně s pragmaticko-sémantickou poruchou. Na popud matky i otce, momentálně dochází na nácviky sebeobslužných dovedností zaštitěných organizací MAS Frýdlantsko, z.s.

Matyáš přichází na nácvik v pochmurné náladě a od matky se dozvídáme, že ráno neproběhlo úplně běžné vstávání. Matyášovi se nechtělo vstávat a jeho projevy hněvu byly doprovázeny silným záchvatem, kdy svou hlavou bušil do zdi a poté ničil věci kolem sebe. Při začátku nácviku se ho tedy ptáme za pomoci emotikonů, jak se dnes cítí. Matyáš ukazuje na rozhněvaný emotikon s tím, že se dnes necítí dobře a nechce se mu o tom moc mluvit. Poté se chlapce ptáme, zda je potřeba, aby si odskočil na toaletu, ale to prý není potřeba, a tak se vítáme podáním ruky, který si Matyáš zvolil jako pozdrav pro dnešní den. Pro tento případ využijeme nácvik s Lego váhami, které jsou relaxační a můžeme tak zjistit, co Matyáše trápí. S chlapcem se posadíme na koberec, tak, aby nám bylo oběma příjemně a nic nás netlačilo nebo nezlobilo. Začneme z kostek Lega stavět věž podobnou váhám a poprosím Matyáše, aby mi řekl všechny věci, které ho trápí, nebo stresují. Tyto věci zapisuji na lepící štítky, které následně lepím na jednotlivé kostky. Z těch Matyáš staví jednu stranu vah a poprosím ho, aby mi nyní řekl, co mu pomáhá od stresu, co ho baví a dělá mu radost. Tyto poznatky pak zapisuji na lepící štítky a následně lepím na kostky, které podávám Matyášovi a prosím ho, aby s nimi vyvažoval stranu kostek s věcmi, které ho stresují. Z tohoto krátkého nácviku za pomoci kostek zjistíme, že má chlapec ve škole problémy s paní učitelkou, s paní asistentkou, a dokonce i se spolužáky. Paní učitelka Matyáše napomíná za

zlobení, staví ho do rohu třídy a dostal novou asistentku pedagoga, se kterou si úplně nerozumí. Tyhle poznatky mohou vysvětlovat, proč se Matyášovi nechce vstávat a školy se tak hrozí. Na druhé straně si povídáme o tom, co ho těší a co mu pomáhá, snažíme se společně najít řešení a ukončujeme nácvik vah s tím, že je Matyášovi lépe. Za odměnu si může vybarvit omalovánku tanku (Matyáš se zajímá o 2. světovou válku, má rád tanky, zbraně, pamatuje si důležité mezníky). Nyní se chceme pustit do nácviku, ale chlapec mě zastaví s tím, zda by přivítání mohlo proběhnout znovu, souhlasím a jdeme se znovu pozdravit. Matyáš znovu vstupuje do dveří s tím, že si vybírá nový pozdrav tancem, a tak společně na uvítanou tančíme a posléze mi ukazuje na emotikonu spokojeného smajlíka. Nyní se opětovně přesouváme na koberec a začínáme s krátkým příběhem, při kterém mi chlapec doplňuje vystřižené postavičky na tabuli a určuje tak jejich posloupnost v příběhu. Matyáš zvládl příběh skvěle a za odměnu dostává žeton se suchým zipem, který si lepí na svou kartu odměn. Druhé stanoviště spočívá ve hře Nápadník. Chlapec dostává za úkol nakreslit něco, co je dlouhé, z cihel a vysoké. Matyáš nakreslí komín a za odměnu dostane další žeton, který si nalepí na destičku. Další úkol je soubor menších úkolů na vytištěném pracovním listě, chlapec zakroužkuje tvary, které jsou stejné, věci, které k sobě patří a květiny, které se rozřadí podle stejné barvy. Matyáš si s úkolem poradil dobře, jen u tvarů byla třeba trochu pomoci. Chlapec si tak lepí další žeton a přechází na další výzvu, kterou je divadlo s minifigurkami. Matyášovi přečtu krátký příběh, pojednávající o dvou přátelích, kteří se na sebe zlobí kvůli tomu, že jeden udeřil bezdůvodně druhého kamaráda. Matyáš a já společně vyjadřujeme pocity skrze figurky a společně konverzujeme a probíráme nepříjemnou situaci. Toto byl asi nejtěžší úkol, jelikož nám nějakou dobu trvalo, než jsme přišli na správně řešení a na pochopení dané situace. Matyáš nechápal, proč se druhý ublížený kamarád zlobí na kamaráda, co ho udeřil. Byl zde zapotřebí hlubší rozbor pocitů a jisté

křivdy ze strany kamaráda. Matyáš nakonec úkol splnil a zasloužil si tím poslední žeton do své karty. Žetony pak předá pracovníci a ta mu za ně nabízí odměnu – sladkost, velký míč, nebo autodráhu. Matyáš si vybírá sladkost, jde ke stolečku a tam si svou odměnu náležitě vychutná. Po chvíli dorazí matka Matyáše a společně probíráme situaci, ve které se Matyáš nachází. Společně se snažíme najít řešení a matka nám sděluje, že poslední době uvažuje o nějaké alternativnější škole. Také je ráda, že se dozvěděla o problému, jelikož chlapec se matce nechce úplně svěřovat. Po této konverzaci se společně loučíme a utvrzujeme se na příštím datumu nácviku.

4.6 Pozorování

Pozorování je způsob shromažďování dat sledováním chování, událostí nebo zaznamenáváním fyzických charakteristik v jejich přirozeném prostředí. Pozorování mohou být zjevná (každý ví, že jsou pozorováni) nebo skrytá (nikdo neví, že jsou pozorována a pozorovatel je skrytý). Výhodou skrytého pozorování je, že lidé se budou s větší pravděpodobností chovat přirozeně, pokud nevědí, že jsou pozorováni. (Hendl, 2017)

Matyáš byl pozorován od 1.4. 2022 do 31.10. 2022 a během tohoto pozorování ušel velký kus cesty. Během prvního měsíce, se Matyáš zdráhal na nácviky chodit, nechtěl spolupracovat, a to vše nám sděloval srze svou matku. Na nácviky docházel v celkem pochmurné náladě, neuměl si zavázat tkaničky a neprojevoval vůbec žádnou snahu o interakci. Na ostatní žáky nereagoval vůbec dobře a zdráhal se s nimi spolupracovat.

Po poradě lektorů se uvážila myšlenka, že Matyáš není úplně vhodným kandidátem na běžné nácviky a společně s jeho matkou, která nám sdělila, že má rád lego kostky a stavení z nich se rozhodlo, že by bylo lepší praktikovat Thera Build – což je zmiňovaná terapie výše.

V této lekci jsme při nácviku využili stavebnice lega a jiné pomůcky, hlavní je, aby žák – klient měl o stavebnice Lega zájem. Jedná se o zlepšení hrubé i jemné motoriky, projevy emocí, budování vztahu a vyjadřování pocitů.

Po této dohodě začal první nácvik Thery na kterou dochází společně s Týnkou, což je mladá slečna také s poruchou autistického spektra, Týna je klidná a tak se hodí k Matyášovi jako parták. Po měsíci a půl začala tato terapie fungovat, Matyáš skrze kostky dokáže interpretovat své emoce a aktivně se začal zapojovat do konverzace a vyhledávat k ní různá témata. Díky Týně, která je klidná se Matyáš učí sociálním dovednostem, při stavění kostek jí pomáhá a snaží se učit čekat, když má úkol hotov a Týna ještě ne. Během pozorování také došlo k tomu, že si Matyáš začal na lektorky zvykat, tolerovat je a poslouchat i plnit zadání, která mu dávají. Problém vyvstane, pokud Týna nebo Matyáš onemocní. Pokud se tak stane, nácvik se nekoná a po delší době jsou pak na nácviku trochu oba nervózní a musí si znovu pravidla nácviku osvojit. Matyáš je velmi učenlivý a dokáže si určité věci rychle osvojit, co mu však činí problém jsou sociální dovednosti, jako tomu je u většiny lidí s poruchami autistického spektra. Některé dovednosti má naučené a ví, že se nesmí nebo by se neměly dělat a u některých pokulhává, např. pokud mají oba Matyáš i Týna zálsk na stejný typ kostky, ale je k dispozici pouze jedna, bouchne nebo plácne Matyáš Týnu přes ruku s tím, že si kostku nárokuje sám pro sebe. Po tomto aktu musí být vždy upozorněn, že základní pravidlo na nácviku je, že si mezi sebou neubližujeme a pokud si něco přejeme nebo potřebujeme, musíme si umět o to říct/požádat. Toto se opakovalo na všech nácvicích a stále opakuje doteď. To ale nemění nic na tom, že se Matyáš během tohoto pozorovaného půlroku dost zlepšil.

Zlepšil svou jemnou i hrubou motoriku, kterou na nácvicích praktikoval skrze stavění kostek, vázání tkaniček na krabicové botě, kreslení, navlékání korálků a díky didaktickým hrám na to určených.

Díky terapii Thera build, dokáže skrze lego kostky vyjádřit své pocity a emoce, posouvá své omezené hranice komfortu díky sdílené hře, barvám, které mu vadí, ale musí je při terapii používat, stejně tak určité látky a materiály, jako je kinetický písek, mouka, sliz – už jen tím, že si Matyáš dokáže hrát se slizem, nebo zabořit ruce do písku posouvá jeho osobní hranice, nesnáší, když má něco na ruce (nečistota, písek, barvy). Osvojil si několik sociálních dovedností jako je pozdrav, díky emotikonům na tabuli, které při nácviku visí na tabuli, dokáže přibližně odhadnout, jak se druhý člověk cítí nebo skrze ně dokáže vyjádřit své vlastní pocity a emoce.

Díky pravidelnosti a určitému řádu, který je u těchto lidí tak potřebný si dokázal vytvořit návyk pravidelného docházení na nácviky, a hlavně se zde vytvořila důvěra mezi žákem a lektorem. Matyáš se zde cítí bezpečně, jelikož mu lektorky dokázaly na nácvicích vytvořit bezpečný prostor a půdu, která mu umožňuje růst, seberealizovat se a vyjadřovat se.

Co se nám úplně nedaří zvládat, jsou projevy záchvatovitého jednání, ke kterému dochází doma a na nácvicích během posouvání hranic Matyášova komfortu. Pokud k takovému projevu dojde, nezasahujeme do jeho projevů vzteku, nesnažíme se jej ukonejšit nebo umlčet. Jediné, co mu můžeme nabídnout je trhání novin, tato metoda mě celkem mile překvapila. Zprvu se Matyáš agresivně pouští do novin, které hystericky trhá na velké kusy a poté co mu dojdou kusy novin, pustí se do trhání větších kusů a z nich tvoří malé a menší kusy, čím menší kousky novin trhá, tím více koncentrace na tuto činnost potřebuje a tím i klesá jeho agresivita a nervozita, které při roztrhnutí posledního mikro kousku úplně mizí. Nesmíme zapomínat, že se nejedná o

úplně běžné záchvatovité jednání u dětí, ale o fakt, že dítě projevuje svůj nesouhlas, neuspokojenou potřebu nebo překročenou hranici u kterých si my, jako lektoři, asistenti a rodiče musíme umět zachovat klidnou hlavu a vhodně na ni reagovat.

Další věc, co se během těchto měsíců nepodařilo nějak odbourat jsou Matyášovo vulgární slova, kterými dosti častuje lektory, učitele ve škole i svou paní asistentku. Snažíme se pracovat na tom, abychom Matyáše naučili to, že některé myšlenky mohou zůstat pouze v hlavě a nemusí být vyřčeny.

Další menší posun učinil Matyáš v tom, že si přestal kousat rty, trhat si je a kousat nehty. Lektorku napadlo použít malou gumovou lego kostičku, udělat do ní díрку na provázek a tu má Matyáš pověšenou na krku, může ji dle libosti mačkat, žužlat a sahat na ní.

Nácviky, a hlavně nácvik Thera build na pozorovaného chlapce mají dobrý vliv, zlepšil se v mnoha ohledech a stále se učí a učit bude. V některých ohledech udělal velké pokroky (sociální dovednosti) a v některých sice menší (projevy vzteku), ale o to účinnější se zdají být. Nácviky mu prospívají, rozvíjí ho a učí ho novým věcem, které jsou pro ostatní žáky snadno pochopitelné, ale pro něj jsou stále nové, musí si je zažít, osahat a sžít se s nimi.

Co se nám nepodařilo ovlivnit je dobrá a aktivní komunikace se školou. Z pohledu školy, je Matyáš nezvladatelný a ve škole si úplně neví rady, jak s ním pracovat, i přes to, že dochází do specializované malé třídy. Proběhlo několik společných schůzek, při kterých byli přítomni rodiče, pedagogové a lektorky z nácviků z organizace MaSiF. Lektorky pedagogům ukazovali pomůcky, se kterými pracují a několik pomůcek se do školy i vypůjčilo.

Bohužel tato tenze mezi rodiči a školou vyústila v to, že Matyáš momentálně školu nenavštěvuje a bude mu v nejbližších dnech zřízen individuální plán,

kteřý bude spočívát v domácím vzdělávání s přezkoušením vědomostí ve škole. Bylo to jedině možné řešení, které se momentálně dalo provést.

Pokud domácí vzdělávání nebude úspěšné, uvažují Matyášovo rodiče o speciální škole, která by měla nabízet speciální třídy pro děti bez sníženého intelektu.

4.7 Rozhovor

Rozhovor probíhal ve ztížených podmínkách, jelikož matka od pozorovaného chlapce je velmi zaneprázdněná a vytížená. Momentálně zde probíhá snaha Matyáše dostat na základní školu, kde by bylo vyhověno jeho potřebám a Matyáš by se tak mohl na docházku do školy těšit. Bohužel momentálně svou základní školu nenavštěvuje a je doma, kde se ho matka pokouší vzdělávat.

1) Kdy jste si všimla, že se Matyáš projevuje odlišně?

„To, že se Maty nechová jako běžné batole jsem začala pozorovat nějak kolem 2. roku. Vůbec na nás nereagoval, neusmíval se, nechtěl si hrát, nevydával žádná slova, ale skřeky, takyneproběhlo žádné brblání ani žvlatání..nic. Nejdřív jsme si s Liborem (manžel) mysleli, že je dost možné, že špatně vidí, nebo slyší. Šli jsme proto k praktickému lékaři, který si s ním nevěděl úplně rady a tak se rozběhlo celé kolečko ..to že je autista nám řekli v APPLE, když mu byli tři roky..navštívili jsme klinického psychologa, speciálně pedagogické centrum a pedagogicko-psychologickou poradnu.“

2) Jaké pro Vás bylo tohle zjištění?

„No bylo to pro nás hrozný, dost jsem přemýšlela, kde se mohla stát chyba. Při těhotenství nebylo nic tak, jak mělo být. Místo přibírání na váze jsem hubla, byla jsem dost často nemocná a nebylo mi dobře, byl dost velký problém do mě dostat jídlo.“

Nakonec jsem asi snad měsíc byla jen na výživových drincích z lékárny. . Když jsme tohle zjistili, začali jsme se společně s manželem o téma zajímat, kupovali jsme různou literaturu, vyhledávali organizace se kterými bychom mohli spolupracovat a s jednou jsme i to spojení navázali, ale nedopadlo to úplně šťastně a spolupráce tak byla přerušena. Tehdy ještě vlastně ani nebylo tolik vychytávek jako je dnes a moc jsme si s tím neuměli poradit. V rodině to nikdo moc úplně nepobíral a vzali to s tím, že je Matyáš prostě divnej. Myslím si, že to v rodině asi moc ani nechtějí pochopit a berou ho jako divný a rozmazlený dítě, který se furt na něco ptá a je otravný. Babičky ho moc hlídat nechtějí a když k tomu hlídání dojde, tak mu většinou strčí do ruky tablet, aby od něho měli pokoj. Má celkem úzké spektrum zájmů, takže se s ním dá bavit jen o určitých věcech a sám spíš nemluví, ale klade otázky. Navíc neumí číst výrazy v obličejích, takže prostě nevyčítí to, že řekl něco nevhodného nebo urážlivého. “

3) Jak se Matyáš projevuje?

„Máta moc nerozumí sociálním situacím, neumí navazovat vztahy a když, tak jsou velmi ploché a myslím si, že si moc neuvědomuje, když někomu ublíží nebo něco ošklivého řekne, prostě není schopný tohle pojmout a je potřeba, abychom s ním o tom neustále mluvili. Má dobrou krátkodobou paměť, ale v té dlouhodobé zaostává, logiku má dobrou a taky umí celkem dost dobře a rychle počítat. Je dost neklidný. Je strašně citlivý na dotyky, na zvuky a světlo. Minule brečel, protože mu přišlo, že lednice bzučí moc nahlas a jemu to trhá bubínky. Neumí se moc orientovat v čase a v místech mimo domov, ale od doby, co chodí na nácviky se v tomhle ohledu dost zlepšil a to i v sebeobsluze, umí se připravit jednodušší jídlo, zavázat boty a už dokonce zvládne i krátkou procházku pokud jde o menší vzdálenost a nebo někam dojít. Dříve byl zmatený a dezorientovaný. Ve městě, které známe nebyl schopen najít market i přes to, že je to místo, kam chodíme od jeho útlého věku. Nezvládá své neukojené potřeby a projevuje se tak hysterickými záchvaty a agresí vůči sobě i ostatním. Vyhovuje mu, když má pevný řád, vizualizace a pevně daný rozvrh na každý den. Taky vůbec nezvládá změny a má dost omezené osobní hranice, které se s lektorkami na nácviku snaží nějak posouvat a dodržovat při tom jistá pravidla, což mu asi taky vyhovuje. Měl

vždy problémy s oblékáním, a dokonce i jídlem a pitím, jedla a pil jen určité pití a potraviny, ale to se teď celkem zlepšuje. při konverzaci mě využívá jako prostředníka a mluví skrze mě, otázky na druhého člověka, který s námi mluví, klade mně. Je úplně okouzlený pohybem – hlavně tekoucí vodou, padajícími předměty, listováním v knize, třepáním klíči, papíry, hračkami, igelitovými sáčky, otevíráním a zavíráním dveří. Má zájem o přesypání drobných předmětů a pohazováním věcmi. Nehraje si správně s drobnými hračkami, rozhazuje je a demontuje. Má velký zájem o techniku, logiku a má v oblibě encyklopedie. Nejeví zájem o hračky znázorňující postavičky, zvířata, plyšáky, figurky a podobné věci, jednoduše je nemá rád. V televizi ho zajímají hlavně reklamy. Rád stavi předměty do řad, nebo je třídí podle nějaký zvláštnosti a někdy z nich vytváří určitý obrazce. Velmi rychle si oblíbí jednu nebo dvě hračky a ty má pak stále u sebe. Je strašně nesoustředěný, roztěkaný, nevydrží delší dobu sedět či pracovat. Jeho řeč je často úplně nepřiměřená vzhledem k situaci, ve které se právě nachází. Jeho řeč se týká hlavně událostí z minula, např úryvků písniček, různých příběhů a dialogů z pohádek. V mluvě působí dost mechanicky a formálně, vyjadřuje se nápadně přesnými výrazy nebo větami, které používají dospělí v jeho okolí. Dříve k mluvení vůbec nevyužíval gestikulaci. Má velkou oblibu ve skákání a stereotypních pohybech jako jsou: kývání v sedě, přežvykování nejedlých drobných věcí (kostka ledu, kostka lega a nehty), okusování spodního vnitřního rtu a hyperaktivita.“

4) Jak se tohle všechno odráží ve škole?

„Ve škole se s ním nikdo moc nebaví, takže tam vlastně nemá žádné kamarády i přes to, že chodí do malotřídky, kde má každé dítě něco, a i přesto tam prostě nějak nezapadá. Učení jako takové mu nedělá problém, ale to navazování vztahů tam vůbec není možné provést. S učiteli nevychází a ani se svou asistentkou, tu častoval poznámkou, že je debilka. Skoro každé ráno má před odchodem do školy záchvat a

nechce do školy jít a s tímhle si opravdu úplně nevíme rady. Momentálně řešíme různé konflikty ve škole, s panem ředitelem i paní asistentkou, uvažujeme o přeřazení na jinou školu, ale nevím jak to budeme zvládat. Každý den před školou má záchvat a po škole je skleslý, unavený a ubrečený, nechce se mu tam, necítí se tam dobře a bezpečně. Vůbec nevím a nemám představu, jak tohle dopadne. Každý den řešíme něco. “

5) Jak vnímáte docházení na nácviky? Jsou pro Matyáše přínosné?

„No ne jen pro Matyáše, ale hlavně pro nás. Zlepšil se v komunikaci a ve vyjadřování svých pocitů a dokáže mi sdělit i své potřeby, emoční labilita tu však ale stále je. Umí se sám obsloužit a to pro mě bylo hodně důležité. Je mu 11 a tak je potřeba, aby se uměl obléknout sám, aby věděl, že si má vzít ponožky a na ně boty. Co se týče komunikace, tak se mezi mnou a Matym dost zlepšila, vyjasňujeme a vytyčujeme si hranice mezi námi a taky hranice mezi ním a jeho sourozenci se kterými si teď dokonce pomalu začíná hrát. Do nedávna tohle neuměl, chtěl si hrát jen a pouze sám a nikdo mu do toho nesměl zasahovat. Doma je to o něco klidnější, ale stále má své lepší a horší dny, ale to je asi všude. Spousty věcí má naučených, i když jde vidět, že si je asi úplně neprožije. Před měsícem jsem měla narozeniny a on mi krásně popřál a dokonce mi dal pusku na tvář, což pro něj asi nebylo zrovna snadný.

Nácviky ale pomáhají hlavně nám, společně s manželem se učíme jak na něj, jak doma uspořádat prostředí, aby se tam cítil dobře a jak si uspořádat den, abychom ho všichni zvládli tak nějak v pohodě. Tak se ještě učí překonávat svou citlivost na zvuky a to si myslím, že v tomhle ohledu udělal velký pokrok a to díky Libě (lektorka nácviků), která se mu v tomhle hodně věnuje a neustále jeho hranice posouvá. Tak mi přijde o něco klidnější a u nějakých činností dokáže vydržet o něco déle, než vydržel před tím. Pokroky tam jsou, v něčem jsou menší v něčem zase větší, ale rozhodně to má efekt.

Jediné, co se nám nedaří je ta škola, ale tam jde hlavně o přístup. Ví, že lektorky dělali co mohli, ale tohle prostě zůstane bez šance. Matyáš mi chodí domů s poznámkami, kde se vždy píše, že nedělá co dělat má, že je neposlušný a otravuje při

hodině. při nácvicích úlohy zvládá, ale ve škole mu je neupravují což vede k tomu, že je nepochopí a neudělá je. Ve škole ale o tomhle ví, že nemá porozumění v textech a je potřeba mu úlohy upravovat. Bohužel to ale teď dopadlo, tak jak to dopadlo. Matyáš momentálně školu nebude navštěvovat a bude se vzdělávat doma. Snad to pro teď bude to nejlepší řešení a v tomhle mezičase, musíme přijít n nějaký jiný plán, který by Matyášovi, ale i celé rodině vyhovoval. “

Závěr

Matyáš dochází pravidelně na nácviky a dle slov jeho matky, jsou jeho projevy, reakce a chování mírnější. Dokáže se lépe orientovat ve svém městě a na nácviky občas dokáže dojít i sám. Úplně původně byla uzavřena smlouva s Lirou (organizace zabývající se dětmi s poruchami autistického spektra), ale spolupráce nebyla úplně schůdná a chlapci nevyhovovala, tudíž bude i nadále pokračovat spolupráce s MAS z.s., Frýdlantsko, kde se Matyáš cítí bezpečně a nácviky mu pomáhají. Při zátěžových situacích, jako jsou záchvatovité stavy, byla chlapci předepsána medikace, tu ale matka odmítá s tím, že to není pro Matyáše úplně vhodné. Momentálně se tedy matka společně s pracovníci, která vede nácviky snaží domluvit na určitých postupech při vzdělávání s paní učitelkou i paní asistentkou, která mu byla přidělena. Na nácviky bude docházet i nadále s tím, že se pro něj a ostatní klienty začíná otevírat nový druh nácviku, a to již výše zmiňovaná Therabuild, což je terapie vedená za pomoci kostiček Lega, která je u dětí jedna z nejoblíbenějších dostupných hraček. Matyášovi tyto nácviky pomáhají, a dokonce se domníváme, že si k pracovnícím vytvořil určitý vztah a dokáže se jim otevřít i přes to, že je to pro něj velmi obtížné a většinu sociálních situací má naučených (maminka má narozeniny, popřeje jí a dá pusku na tvář, ví, že se to takto sluší a patří)

Matyáš by měl i nadále docházet na nácviky sebeobslužných dovedností, které mu podle výpovědi matky a změn v chování prospívají. Matka je svědomitá a věřím, že bude i nadále spolupracovat s touto organizací. Doporučuji i nadále úzkou spolupráci se školou a pokud by se spolupráce neosvědčila, doporučila bych alternativní Montessorri školu v nedaleké vesnici, do které by Matyáš mohl docházet. Myslím si, že jsou u tohoto případu dobré vyhlídky do budoucna, protože tu skvěle funguje komunikace mezi rodinou a organizací. Také matka s otcem jsou opravdu svědomití, o svého chlapce se

zajímají, čtou doporučenou literaturu, dochází pravidelně do střediska výchovné péče, kde konzultují svou rodinnou situaci a pokouší se o nalezení různých způsobů, pro zlepšení života Matýáše a rodiny jako celku.

Seznam použité literatury

- BOGDASHINA, O., 2017. *Specifika smyslového vnímání u autismu a Aspergerova syndromu*. Praha: Pasparta. ISBN 978-80-88163-06-0.
- GILBERT, CH., PEETERS, T., 2008. *Autismus zdravotní a výchovné aspekty*. Portál. ISBN 978-80-7367-498-4
- HENDL, J., REMR, J., 2017. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál. ISBN 9788026211921.
- HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V., 2014. *Dětský autismus*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0686-6.
- SLÁDEČKOVÁ, S., SOBOTKOVÁ, I., 2014. *Dětský autismus v kontextu rodinné resilience*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4219-8.
- ŠPORCLOVÁ, V., 2018. *Autismus od A do Z*. Praha: Pasparta. ISBN 978-808-816-398-5.
- THOMSEN, A., 2018. *Thera-Build with LEGO: A Playful Therapeutic Approach for Promoting Emotional Well-Being in Children*. Jessica Kingsley Publishers. ISBN 978-1785924927.
- THOROVÁ, K., 2016. *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0768-9.
- WOLFDIETER, J., 2013. *Poruchy pozornosti s hyperaktivitou*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-266-0158-6.